

És ben sabut que, a partir de l'any 1939, els usos públics del català van ser prohibits per part del nou règim franquista i que, anys a venir, al llarg de la postguerra, la situació continuaria resultant molt dura per a la llengua i per a la literatura autòctones. En aquest context, Josep M. Cruzet va ser un dels primers a aconseguir publicar, cap a la meitat de la dècada dels quaranta, volums impresos íntegrament en català. Certament, les gestions inicials de Cruzet al capdavant de l'Editorial Selecta van ser prou enginyoses, i li van permetre anar bastint amb el temps un corpus editorial sorprenentment ampli, malgrat la censura.

Pla va fer-se ressò aviat de la bona gestió de Cruzet i, a partir de l'any 1949, hi va lligar relacions per iniciar les seues publicacions a la Selecta. Des d'aleshores, el ritme d'eixida dels seus llibres va ser frenètic, amb una mitjana inicial de quatre volums per any. Si deixem de banda alguns petits enfrontaments puntuals entre tots dos, hem de considerar que el tàndem Pla-Cruzet va ser d'allò més productiu i eficaç. Les relacions entre tots dos van ser molt bones. Pla apreciava la tenacitat de treball del seu soci, l'ambició del seu projecte i el tarannà seriós i calculador amb què duia l'administració de l'editorial; d'altra banda, Cruzet va convertir Pla en un dels pilars més decisius de la Selecta: en els tretze anys que va durar l'entesa (fins a la mort de l'editor), s'hi van arribar a fer sortir vint-i-dos volums de Pla dins la «Biblioteca Selecta», i vint-i-nou més formant part del projecte inacabat d'obres completes.

La publicació de l'epistolari Pla-Cruzet entre el 1946 i el 1962 (fins ara gairebé del tot inèdit), amb introducció i notes de Maria Josepa Gallofré, professora de la Universitat Autònoma de Barcelona, és un document extraordinari per conèixer els termes en què es va plantejar aquesta fructífera relació professional entre els nostres dos «homenots». D'entrada, resulta molt gratificant comprovar de primera mà les preocupacions de Pla per estimular el revifament de la cultura catalana, molt afeblida durant la postguerra. Pla dóna permanentment a Cruzet consells per a la millora de les edicions de la Selecta, li proposa els nous autors que convindrien a l'editorial i li insisteix en la conveniència de incloure-hi obres de tota mena i de tots els gèneres, d'autors joves i no tan

De com sobreposar-se a les adversitats

Josep Pla; Josep M. Cruzet
Amb les pedres disperses.
Cartes 1946-1962

Ed. i pr. de M. J. Gallofré Virgili
Destino, Barcelona, 2003
730 pàgs.

joves. La pressió exercida per la censura, tanmateix, resultava aclaparadora. Pla i Cruzet no sabien com desempallegar-se del neguit que els produïen els controls del règim. L'intercanvi d'opinions entre tots dos sobre les persones que calia sovintejar per passar amb garanties d'èxit els llibres per la censura és constant. A més, encara hi havia pendent l'empresa de tirar endavant algun diari o alguna revista en català. La tasca era difícilíssima.

Crida l'atenció constatar fins a quin punt Pla es preocupava per la qualitat d'edició dels seus llibres publicats i per l'ordenació que calia donar als seus escrits, necessària en una obra composta per tantes planes. La relació de cartes aporta dades interessants per conèixer el progrés de l'autor en la redacció d'algunes de les seues obres més importants, com ara *Girona* o *El quadern gris*, que no arribaria a publicar-se en la Selecta i que sortiria a la

llum més endavant. És molt remarcable l'interès permanent de Pla per arribar als lectors i moure els estocs dels seus llibres. En les cartes, en demana repetidament a Cruzet els índexs de venda. Pla escrivia amb la voluntat inequívoca de ser llegit: com a bon professional de l'escriptura que es proposava ser (i sembla que ho aconseguia amb solvència), li calien recursos per a guanyar-se el pa. La tasca periodística en castellà durant aquest període, fonamentalment a la revista *Destino*, li resultava necessària per a anar tirant, però la seua voluntat hauria estat escriure llibres exclusivament en català. Deia Pla que el bilingüisme era més aviat una tragèdia que una peripècia; més encara si tenim en compte que el seu objectiu últim, compartit amb Cruzet, era, senzillament, contribuir a la tasca monumental de fer arribar la cultura catalana a un estat d'aparent normalitat. El mateix Pla ho deia a Cruzet així en un text de l'any 1953: calia superar les dificultats a qualsevol preu per tal de «crear, amb les pedres disperses del nostre esperit, l'edifici de les més sòlides possibilitats de l'edició catalana normal». Aquestes paraules no eren ingènues ni gratuïtes: de fet, Cruzet va aconseguir tirar endavant més de tres-cents volums originals en català abans de morir, una xifra extraordinària en comparació amb el panorama desolat dels primers anys de la postguerra.

Quan parlaven de negocis, Pla i Cruzet tiraven al dret i no estaven per galindaines. Per això, seria una injustícia voler valorar aquest epistolari en termes estrictament literaris. El seu valor és més aviat documental: una bona font d'informacions per a l'estudiós i una lectura curiosa per al lector interessat. Sortosament per a nosaltres, Pla i Cruzet es preniën en les seues cartes la llicència d'opinar lliurement sobre tots els esdeveniments i els personatges que podien afectar la consecució dels seus propòsits, tant per a mal com per a bé. Gràcies a les dades que hi trobem podem fer-nos una idea aproximada de les dificultats amb què avançava el procés de reactivació de la cultura catalana durant els anys cinquanta. Els esforços esmerçats per sobreposar-se a l'adversitat d'un règim hostil a tot el que tingué a veure amb la cultura catalana començaven a donar resultats. I això, sense Pla i sense la Selecta, hauria resultat molt més difícil.

